

PAASTUAJA KOLMAS PÜHAPÄEV AD 2021

Jh 8:46–59 (Jr 7:23–26; 1Jh 5:18–20)

[Jeesus ütles:]

46 «Kes teist saab tõestada mul ühegi patu olevat? Kui ma räägin tõtt, miks te siis ei usu mind?

47 Kes on Jumalast, see kuuleb Jumala sõnu. Teie ei kuule selle pärast, et teie ei ole Jumalast.»

48 Juudid kostsid Talle: «Eks meil ole õigus, kui me ütleme, et Sina oled samaarlane ja et Sinus on kuri vaim?»

49 Jeesus vastas: «Minus ei ole kuri vaim, vaid ma austan oma Isa, teie aga teotate mind.

50 Aga mina ei taotle tunnustust iseendale. On üks, kes on uurija ja kohtunik.

51 Tõesti, tõesti, ma ütlen teile, kui keegi paneb tallele mu sõnad, siis ta ei näe surma iialgi!»

52 Juudid ütlesid Talle: «Nüüd on selge, et Sinus on kuri vaim. Aabraham on surnud ja prohvetid on surnud, ent sina ütled: «Kui keegi paneb tallele mu sõnad, siis ta ei maitse surma iialgi.»

53 Kas Sina oled suurem kui meie isa Aabraham, kes on surnud? Ja prohvetid on samuti surnud. Kelleks Sina ennast pead?»

54 Jeesus vastas: «Kui ma ülistaksin iseennast, siis ei oleks mu ülistus mitte midagi. See, kes mind ülistab, on mu Isa, kellest teie ütlete: «Ta on meie Jumal.»

55 Teie küll ei tunne Teda, aga mina tunnen. Ja kui mina ütleksin, et ma Teda ei tunne, siis ma oleksin teiesarnane valetaja. Kuid mina tunnen Teda ja panen tallele Tema sõna.

56 Teie isa Aabraham tundis suurt rõõmu sellest, et ta saab näha minu päeva, ja ta nägi seda ja rõõmustas.»

57 Nüüd ütlesid juudid Temale: «Sina ei ole veel viiekümneaastane ja tahad olla näinud Aabrahami?»

58 Jeesus ütles neile: «Tõesti, tõesti, ma ütlen teile, enne kui Aabraham sündis, olen mina.»

59 Nüüd nad võtsid kive, et Teda nendega surnuks visata. Aga Jeesus peitis enese ära ja lahkus pühakojast.

Sissejuhatus

Kiriku pärimuse järgi on neljanda evangeeliumi autoriks apostel Johannes, keda evangeeliumis endas nimetatakse «jüngriks, keda Jeesus armastas». Johannes pärines Galileast Betsaidast, ta oli Sebedeuse ja Saloome poeg ning apostel Jaakobus Vanema vend. Pärimuse järgi elas ta ainsana Jeesuse kaheteistkümnest apostlist kõrge vanaduseni ning suri loomulikku surma.

Evangeeliumi lõpul sõnastab autor ühemõtteliselt oma kirjatöö eesmärgi: «Jeesus tegi jüngrite ees veel palju muid tunnustähti, mida ei ole sellesse raamatusse kirja pandud, aga need on kirja pandud, et te usuksite, et Jeesus on Kristus, Jumala Poeg, ja et teil uskudes oleks elu Tema nimes.» (Jh 20:30j) Kirikuisad järeldavad sellest, et Johannese evangeelium on kirjutatud aasta 100 paiku¹, tükk aega pärast kolme esimest evangeeliumi, mida autor tundis ja mida ta pidas vajalikuks täiendada eeskätt õpetuslikult seisukohalt.

Erinevalt kolmest esimesest evangeeliumist, mis põhiosas keskenduvad Jeesuse avaliku tegevuse viimasele aastale ning kujutavad seda jätkuva teekonnana Galileast Jeruusalemma, kus «viiakse lõpule kõik see, mis prohvetid on kirjutanud Inimese Pojast» (Lk 18:31), kõneleb Johannes kolmest erinevast korrast, mil Jeesus Galileast Jeruusalemma rändas, ning kuigi on mitmeid teiste evangeeliumidega kattuvaid jutustusi, on umbes üheksa kümnendikku Johannese evangeeliumis esitatud materjalist selline, mida ei leia ülejäänud kolmest.

Laias laastus jaguneb Johannese evangeelium kaheks suureks osaks, mida võiks pealkirjastada kui «Jeesus ja maailm» (Jh 1:19–12:36) ning «Jeesus ja Tema jüngrid» (Jh 13:1–21:25). Esimese osa raamistuseks on ühelt poolt üldine sissejuhatus kogu evangeeliumile (Jh 1:1–18) ning teiselt poolt pessimistlik kokkuvõte (Jh 12:37–50), milles tõdetakse, et «ehkki Jeesus oli nende silma all teinud nii suuri tunnustähti, ei uskunud nad siiski Temasse» (Jh 12:37).

Evangeeliumi keskseks teoloogiliseks teemaks on Selle tulemine, «kes tuleb ülalt» ja «on üle kõikide» (Jh 3:31) ning kes, olles «pärit Jumala juurest», «läheb tagasi Jumala juurde» (Jh 13:3). Just siin vastanduvad teravalt [vaenulik] maailm ja Jeesuse jüngrid, kusjuures tolle vaenuliku, jumalatu maailma esindajateks on paraku eeskätt need, kes peaksid olema Jumala omad ja kelle süü on seetõttu märksa rängem kui nende oma, kes

¹ Uuemas kirjanduses on mitmeid autoreid, kes on Johannese evangeeliumi arvatava kirjutamisaja nihutanud märksa varasemaks, ajavahemikku aastast 40 kuni aastani 60.

on sündinud [vaimulikult] pimedana.² Evangeeliumi proloogis väljendatakse seda sõnadega: «Ta tuli omade keskele, ent omad ei võtnud Teda vastu.» (Jh 1:11)

Vastandiks on need, kes Ta vastu võtavad – neile «andis Ta meelevalla saada Jumala lasteks» (Jh 1:12). Nagu Jumala igavene Sõna sai lihaks, sündides inimesena siia maailma, nii sünnivad Temas need, kes «usuvad Tema nimesse», igaveseks eluks. Jumala Poeg on tulnud alla maa peale (vrd nt Jh 6:33), et maapealsed võiksid Temas saada ülendatud taevasse. Temas on «taevas avatud» (vrd Jh 1:51) ning pärast oma ülestõusmist on Jeesus läinud taevasse, Isa juurde, tagasi, et seal omadele aset valmistada (Jh 14:2).

Kiriku traditsioon näeb Johannese evangeeliumi ka väga sakramentaalse tekstina: selle keskmes on algusest lõpuni nii ristimine kui armulaud³, millele lisandub jüngritele pattudest lahtimõistmise meelevalla andmine pärast Jeesuse ülestõusmist (Jh 20:22j).

Vähemalt analoogiana tuletab Johannese evangeeliumi ülesehitus meelde ka vanakirikliku jumalateenistuse jagunemist katekuumenite ja usklike missaks.⁴ Esimese osa kõrgpunktiks oleks sellise vaatlusviisi puhul pimedana sündinu tervendamine (Jh 9) kui ettevalmistus ristimiseks ning Laatsaruse ülesäratamine surnuist (Jh 11) kui ristimise võrdpilt, mille kommentaariks sobivad Jeesuse poolt veidi hiljem öeldud sõnad: «Tõesti, tõesti, ma ütlen teile, kui nisuiua ei lange maasse ega sure, siis see jääb üksi, aga kui see sureb, siis see kannab palju vilja. Kes oma elu armastab, see kaotab selle, ja kes oma elu vihkab selles maailmas, see hoiab selle igaveseks eluks. Kes tahab mind teenida, peab järgnema mulle, ja kus olen mina, sinna saab ka mu teenija.» (Jh 12:24–26) Evangeeliumi teine osa – usklike missa võrdpildina – keskendub viimasel õhtusöömaajal kõneldule ja toimunule, risti ja ülestõusmise müsteeriumile ning uuele elule, mis ulatub ajast igavikku (vrd Jh 21:22j).

Igal juhul tuleb Johannese evangeeliumi lugedes ja tõlgendades pidada meeles ühelt poolt pidevat vastuolu Jeesuse ja Tema omade ning vaenuliku, jumalatu maailma vahel, ning teiselt poolt seda, et evangeeliumis avalduvad usutõed Jeesuse, Jumala lihaksaanud Sõna kohta kõnelevad samaaegselt ka nendest, kes nagu Temagi «ei ole sündinud verest, ei liha tahtest, ei mehe tahtest, vaid Jumalast» (Jh 1:13).

² Vrd Jh 9:41: «Kui te oleksite pimedad, ei oleks teil pattu. Aga et te nüüd ütlete: «Meie näeme», siis jääb teie patt teile.»

³ Kuigi Johannese evangeelium ei too erinevalt kolmest esimesest evangeeliumist meieni Püha Õhtusöömaaja kirjeldust.

⁴ See seletaks ka – arkaandistsipliini silmas pidades –, miks Johannes ei kirjelda Püha Õhtusöömaaga.

Keelelisi märkuseid

Tõestada mul ühegi patu olevat – ἐλέγχει με περὶ ἁμαρτίας – sõna ἐλέγχω tähendab eeskätt «leidma süüdi olevat», «süüdi mõistma», «häbistama», niisiis võiks tõlkida: «leida mind süüdi [mõnes] patus» või «häbistada mind patu pärast».⁵ Sõna ἁμαρτία tuleneb verbist ἁμαρτάνω – «märgist mööda laskma», «eksima», «patustama» – ja tähendab «möödalaskmine», «eksimus», «patt», «ülekohus».

Tõtt – ἀλήθειαν – sõna ἀλήθεια tuleneb eitavast eesliitest α ja verbist λαμβάνω – «varjul olema», «peidetud/tundmatu olema» – koosnevast sõnast ἀληθής – «tõene», «tõsi», tähistades seega midagi, mis peaks olema ilmselge, vastuvaidlematult äratuntav.

Ei usu mind – οὐ πιστεύετε μοι – sõna πιστεύω – «uskuma», «[midagi] tõeks pidama», «[milleski] veendunud olema», «[millelegi oma] usaldust panema» – tuleneb verbist πείθω – «veenma», «veenduma», «veendunud olema», «usaldama», «usalduma», «kuulda võtma», «uskuma». Originaalis sõna ἐγώ puhul kasutatud daativ μοι viitab, et küsimus pole mitte ainult Jeesuse (s.t Tema sõnade või õpetuse) uskumises, vaid Jeesusesse uskumises või oma usalduse panemises Temale.

Jumalast – ἐκ τοῦ θεοῦ – sõna θεός – «Jumal» – etimoloogia ei ole selge, kuid see võib sarnaneda heebrea sõna לַיְהוָה omale ning tähistada tugevust ja võimsust (või võimu, meeleva).⁶

Sõnu – τὰ ῥήματα – sõna ῥῆμα tuleneb verbist ῥέω – «kõnelema», «väljendama», aga ka «voolama» ja «välja valama» – ja tähistab eeskätt väljendatud, räägitud sõna.⁶

Eks meil ole õigus, kui me ütleme – Οὐ καλῶς λέγομεν ἡμεῖς – sõnasõnalt: «Eks me ütle ju ilusasti».⁷

Sinus on kuri vaim – δαμόνιον ἔχεις – sõnasõnalt (nagu 1968. aasta tõlkes): «Sul on kuri vaim/deemon».

Minus ei ole kuri vaim – Ἐγὼ δαμόνιον οὐκ ἔχω – sõnasõnalt (nagu 1968. aasta tõlkes): «Mul ei ole kurja vaimu/deemonit».

Austan – τιμῶ – sõna τιμάω tähendab «väärtustama», «kalliks pidama», «au sees pidama», «austama».

⁵ 1968. aasta piiblitõlkes: «Kes teie seast võib mind patus süüdistada?»

⁶ 1989. aasta Uues Testamendis: «kõnet».

⁷ 1968. aasta piiblitõlkes: «Eks me ütle õigesti».

Teotate – ἀτιμάζετέ – sõna ἀτιμάζω tähendab vastupidiselt sõnale τιμάω «väärtusetuks pidama», «lugupidamatust väljendama», «solvama», «põlastama», «teotama».

Ei taotle – οὐ ζητῶ – sõnasõnalt (nagu 1968. aasta tõlkes): «ei otsi». Sõna ζητέω tähendab «otsima», «taotlema», «nõudma», «nõudlema».

Tunnustust – τὴν δόξαν – võiks tõlkida ka «austust». Sõna δόξα tuleneb verbist δοκέω – «arvama», «mõtlemine», «[kellestki midagi] pidama» – ja tähendab «arvamus», «hinnang», tähistades sellest tulenevalt ka kellegi väärikust, auväarsust, hiilgust, sära, majesteetlikkust, aulisust.⁸

On üks, kes on uurija ja kohtunik – ἔστιν ὁ ζητῶν καὶ κρίνων – sõnasõnalt: «on, kes otsib ja otsustab» või «on, kes otsib ja läbi katsub».⁹ Sõna κρίνω tähendab «eristama», «eraldama», «[läbi] uurima», «otsustama», «kohut mõistma».

Tõesti, tõesti – ἀμὴν ἀμὴν – sõna ἀμὴν tuleneb heebrea sõnast אָמֵן – «aamen», «tõesti», «sündigu nõnda».¹⁰

Paneb tallele – τηρήσῃ – sõna τηρέω tähendab «hoolega hoidma», «tähelepanelikult kuulama/kuuletuma», «talletama», ka «[millestki kinni] pidama».¹¹

Mu sõnad – τὸν ἐμὸν λόγον – «minu sõna». Sõna λόγος – «sõna» – tuleneb verbist λέγω – «rääkima», «ütlemine», ka «seletama», «õpetama».

Iialgi – εἰς τὸν αἰῶνα – võiks tõlkida ka (nagu 1968. aasta tõlkes): «igavesti».

Nüüd on selge – Νῦν ἐγνώκαμεν – sõnasõnalt (nagu 1968. aasta tõlkes): «nüüd me oleme ära tundnud». Sõna γινώσκω tähendab «tundma õppima», «tunda saama», «teadma», «mõistma», «taipama».

Aabraham on surnud ja prohvetid on surnud – Ἀβραὰμ ἀπέθανεν καὶ οἱ προφῆται – sõnasõnalt: «Aabraham suri ära, ja prohvetid».

⁸ 1968. aasta piiblitõlkes: «au».

⁹ 1739. aasta Piiblis: «üks on kes sedda otsib ja kättemaksab»; 1968. aasta piiblitõlkes: «üks on, kes seda otsib ja kohut mõistab».

¹⁰ On oluline tähele panna, et Jeesus ei oota mitte kuulajate «aamenit» kinnitusena oma sõnade tõesusele, vaid alustab olulisi sõnavõtte ise «aameniga», nõnda nii oma sõnade tõesust kinnitades kui oma jumalikku meelevalda demonstreerides.

¹¹ 1968. aasta piiblitõlkes: «minu sõna peab».

Kelleks Sina ennast pead – τίνα σεαυτὸν σὺ ποιεῖς – sõnasõnalt: «Kelleks Sa ennast teed».12

Ülistaksin – δοξάσω – sõna sõna δοξάζω tähendab «ülistama», «austama», «austust osutama», «au sees pidama», «[kellestki midagi] arvama», «[kellestki midagi] pidama».13

Ülistus – ἡ δόξα – vt ülalolevat märkust sõna δόξα kohta.14

See, kes mind ülistab, on mu Isa – ἔστιν ὁ πατήρ μου ὁ δοξάζων με – originaali sõnade järjekorrast lähtudes võiks tõlkida: «Mu Isa on see, kes mind ülistab/austab/tunnustab».15

Teie küll ei tunne Teda – καὶ οὐκ ἐγνώκατε αὐτόν – sõnasõnalt: «ja ei ole Teda ära tundnud».16

Aga mina tunnen – ἐγὼ δὲ οἶδα αὐτόν – võiks tõlkida ka «mina aga olen Teda näinud» või «mina aga olen Teda [alati] tundnud». Sõna εἶδω tähendab «nägema», ülekanutult ka «[ära] tundma», «mõistma».

Tundis suurt rõõmu – ἠγαλλιάσατο – sõna ἀγαλλιάω tähendab «rõõmutsema», «rõõmust hõiskama», «üliväga rõõmus olema».

Rõõmustas – ἐχάρη – sõna χαίρω tähendab «rõõmustama», «rõõmu tundma», «rõõmutsema», aga ka «tervitama».

Ja tahad olla näinud Aabrahami – καὶ Ἀβραὰμ ἐώρακας – sõnasõnalt: «ja oled näinud Aabrahami».

Sündis – γενέσθαι – sõna γίνομαι tähendab «[olema] saama», «sündima».17

Olen mina – ἐγὼ εἰμί – «mina olen». On tõenäoline, et siin kasutatud oleviku ajavormiga ei viita Jeesus mitte ainult sellele, et Ta on olnud olemas enne Aabrahami,

12 Ilmselt samas mõttes nagu Jh 5:18: «...tehes ennast Jumalaga võrdseks.»

13 1968. aasta piiblitõlkes: «Kui mina iseenele annan austust».

14 1968. aasta piiblitõlkes: «austus».

15 1968. aasta piiblitõlkes: «minu Isa on, kes mulle annab austuse».

16 1968. aasta piiblitõlkes: «teie ei ole teda tundnud».

17 1739. aasta Piiblis: «enne kui Abraam sai».

vaid nii Ta ise kui Tema vastased nägid siin kindlasti tunnustust Jeesuse jumalikkusest selle väljendi selge seose tõttu Jumala nimega יהוה , mida Moosele avaldades Jumal selgitas selle tähendust sõnadega: יהוה אֱלֹהֵינוּ – «Ma olen see, kes ma Olen!» – Septuagintas ἐγώ εἰμι ὁ ὢν (2Ms 3:14). Sellele viitab ka järgmises salmis kirjeldatud reaktsioon: juudid mõistavad Jeesuse sõnu jumalateotusena.¹⁸

Et Teda nendega surnuks visata – ἵνα βάλωσιν ἐπ' αὐτόν – sõnasõnalt: «et Tema pihta visata».¹⁹

Sisuline analüüs

Johannese evangeeliumi kaheksandas peatükis jätkub seitsmendas peatükis kirjeldatud konflikt Jeesuse ja juutide (s.t rahva ülemkihi ja eriti usulise eliidi) vahel. Juba Jh 7:1 sedastatakse, et «juudid otsisid võimalust Teda tappa», ning kui Jeesus vastupidiselt paljude ootusele ikkagi läheb lehtmajadepühaks Jeruusalemma, päädib vastasseis sellega, et Tema küsimust arutatakse kõige kõrgemal tasemel, tõenäoliselt Suurkohtus (vrd Jh 7:32.45–53).

Kaheksanda peatüki üksteist esimest salmi kõnelevad sellest, kuidas Jeesuse juurde toodi abielurikkumiselt tabatud naine, kes viimaks jäigi süüdistajate poolt surma mõistmata ning kellele Jeesus teda ära saates ütles: «Ega minagi mõista sind surma. Mine, ja nüüdsest peale ära enam tee pattu!» (Jh 8:11) Sellele järgneb kogu ülejäänud peatükki hõlmav väitlus Jeesuse ja juutide vahel.

Vaidluse sisuks on lühidalt öeldes küsimus, «kelleks Jeesus ennast peab»: juutide arvates on tegemist jumalateotajaga, Jeesuse sõnul aga saavad juutidest endist seeläbi jumalateotajad, sest Temasse mitte uskudes ja Teda teotades teotavad nad ka Tema Isa.

Tegelikult on vaidlus mõttetü, kuna juudid ei taha Jeesusesse uskuda. Jeesus ütleb neile koguni: «Mis ma üldse teiega räägin?» (Jh 8:25) – ning kuigi Ta sellegipoolest jätkab nendega kõnelemist, siis teab Ta ikkagi kurvastamapanevalt kindlalt, et need, kellega Ta vastamisi seisab, on «oma isast kuradist» (Jh 8:44) ja ilmselt enamus neist surebki oma pattudesse (Jh 8:21.24).

Juudid küll «otsivad» Jeesust (vrd Jh 8:21), kuid mitte selleks, et leida Temas «elu valgus» (Jh 8:12), vaid et Teda tappa, kusjuures iroonilisel kombel saab üheks nende poolt Jeesuse vastu tõstetud süüdistuseks, nagu kavatseks Ta ise ennast tappa (Jh 8:22).

¹⁸ Samas vaidluses juutidega on Jeesus seda väljendit juba varemgi kasutanud: ἐὰν γὰρ μὴ πιστεύσητε ὅτι ἐγώ εἰμι ἀποθανεῖσθε ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν – «Kui te ei usu, et mina olen see, siis te surete oma pattudesse.» (Jh 8:24); Ὅταν ὑψώσητε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου τότε γνώσεσθε ὅτι ἐγώ εἰμι – «Kui te Inimese Poja olete ülendanud, siis te mõistate, et mina olen see.» (Jh 8:28)

¹⁹ 1968. aasta piiblitõlkes: «et tema peale visata».

Nagu öeldud, ei tahaks Jeesus üldse nendega vaielda, kuna see on mõttetu: «Teie olete alt, mina olen ülalt. Teie olete sellest maailmast, mina ei ole sellest maailmast.» (Jh 8:23) Samal ajal, kui juudid peavad end nii Aabrahami lasteks kui Jumala rahvaks, näitavad nad oma suhtumise ja tegudega, et nad ei järgi ei oma väidetavat isa Aabrahami, kes «tundis suurt rõõmu» Jeesuse ja «Tema päeva» üle (vrd Jh 8:56), ega tunne ka Jumalat, sest nad ei kuule Tema sõna ega ole järelilikult Temast.

Jeesuse sõnad Tema päeva nägemise üle rõõmustavast Aabrahamist viitavad Jumala poolt Abra[ha]mile antud töotusele, et tema sugu saab rohkeks nagu maapõrm või tähtede hulk taevas ja et tema soos (Seemnes²⁰) õnnistatakse kõigi rahvaid. Kui Issand andis raugaikka jõudnud Aabrahamile ümberlõikamise käsu ja töötas, et tema viljatust naisest saavad põlvnema suured rahvad ja nende kuningad, siis «Aabraham heitis silmili maha, naeris ja ütles oma südames: «Kas peaks saja-aastasele poeg sündima? Või peaks üheksakümneaastane Saara sünnitama?»» Selle võib-olla kibedagi naeru muutis Issand Iisaki²¹ sündimise läbi rõõmuks – ja nimelt sellest rõõmust kõneleb Jeesus juutidele, kusjuures Ta ei pea silmas mitte ainult rõõmu ühe poja sündimise, vaid selles varjul oleva Lunastaja sündimise üle.

Jeesus ei pea vajalikuks ennast «tõestada» – vastupidi, Tema sõnul lasub tõestamiskohustus Tema süüdistajatel: «Kes teist saab tõestada mul ühegi patu olevat?» (Jh 8:46) See ei tähenda siiski, nagu saaksid Jeesuse vastased ennast vabandada teadmatusena. Mõistmatusega küll, aga see ei ole mitte tahtmatu, vaid tahtlik ja teadlik mõistatus,²² s.t oma südame ja mõistuse sulgemine selgelt ilmutatud tõe: «Miks te ei mõista mu kõnet? Seepärast, et teie ei suuda kuulata minu sõna. Teie olete oma isast kuradist ning tahate teha oma isa himude järgi... Kui ma räägin tõtt, miks te siis ei usu mind? Kes on Jumalast, see kuuleb Jumala sõnu. Teie ei kuule selle pärast, et teie ei ole Jumalast... Aga nüüd te otsite võimalust tappa mind – inimest, kes ma olen teile rääkinud tõtt, mida ma Jumala juures olen kuulnud...» (Jh 8:43j.46j.40)

Jumal ise on see, kes Jeesusest tunnistust annab, kes Teda austab (või «ülistab», nagu Jh 8:54 viimases eestikeelses redaktsioonis). Korduvad viited Aabrahamile läbi kogu kaheksanda peatüki (kokku 11 korda) näitavad, et Jumala poolt Tema kohta antavast tunnistusest ja Jumala sõnadest või kõnest rääkides peab Jeesus silmas mitte ainult [Vana Testamendi] Pühakirja, vaid üleüldse Jumala tegutsemist oma rahva ajaloos ehk lunastusloos: kõigest sellest peaks olema ühemõtteliselt ja enesestmõistetavalt selge, et

²⁰ Viitena Kristusele – vrd Gl 3:16.

²¹ Nimi קִטְצָאֵי tähendab «ta naerab», «[see, kes] naerab». Selle nime käskis Jumal ise Aabrahamil oma pojale panna (1Ms 17:19).

²² Vrd Jh 9:41: «Kui te oleksite pimedad, ei oleks teil pattu. Aga et te nüüd ütlete: «Meie näeme», siis jääb teie patt teile.

Jumala ilmutus nii Pühakirjas kui Iisraeli rahva ajaloos on suunatud Jeesusele ning tunnistab Temast: «Te uurite pühi kirju, sest te arvate nendest saavat igavese elu – ja just need on, mis tunnistavad minust. Aga te ei taha tulla minu juurde, et saada elu.» (Jh5:39j)

Juudid süüdistavad Jeesust selles, et Temas on kuri vaim ja et Ta «teeb ennast Jumalaks» (vrd Jh 8:52j ja Jh 5:18). Jeesus näitab, et seeläbi mõistavad juudid ennast ise hukka, kuna Tema üle kohut mõistes ja Teda teotades hakkavad nad vastu Jumalale ja teotavad ka Teda, kes ometi on ainus legitiimne «uurija ja kohtunik» (Jh 8:50), s.t see, kelle ees on lahti kõikide südamete mõtted ja kavatsused ning kelle meelevallas on ka kõigi üle kohut mõista.

Aga Jeesus läheb siit märksa kaugemale. Oleks raske kujutleda Tema vastaseid vääriti mõistmas sõnu: «Tõesti, tõesti, ma ütlen teile, enne kui Aabraham sündis, olen mina.»²³ Need on sõnad, mida kuuldes Jeesust Ketsemani aeda kinni võtma tulnud templivardjad taganesid ja maha kukkusid (Jh 18:6) ning mille peale Jeesust üle kuulanud ülempreester oma riided lõhki käristas, üteldes: «Mis tunnistajaid meil veel vaja on! Te olete ise kuulnud pühaduseteotust.» (Mk 14:62–64)

Nende sõnadega tunnistab Jeesus sedasama, mida Ta veidi hiljem väljendab lausega: «Mina ja Isa oleme üks.» (Jh 10:30) Ja täpselt samamoodi, nagu siis, nii haarasid Tema vastased ka nüüd kivide järele, et Ta nendega surnuks visata (Jh 8:59; vrd Jh 10:31). Miks? – Sest Ta «tegi ennast Jumalaga võrdseks», sisuliselt enda kohta Jumala nime יהוה kasutades.

Jeesuse «aeg ei ole veel käes», nagu Ta enne Jeruusalemma tulemist oma vendadele ütles (Jh 7:6), seepärast Ta peidab end ära ja lahkub pühakojast (Jh 8:59). Äsja toimunud eneseilmutuse kontekstis aga ei saa seegi olla sügavama tähenduseta, vaid viitab tõenäoliselt – kuna Jeesus on varasemalt iseennast Jumala templiga võrrelnud ja koguni selleks nimetanud (vrd Jh 2:19–22 ja Jh 4:23j) – prohvet Hesekeeli kirjeldatud Issanda auhiilguse lahkumisele templist (Hs 10).

Kui lisame sellele – taas ilmse seosena Hesekeeli nägemustega – Jeesuse poolt äsja lehtmajadepühal endast kui eluvee ja Püha Vaimu allikast kõneldu (Jh 7:37–39), mis täiendab juba varem Samaaria naisele öeldud sõnu «Kes iganes joob vett, mida mina talle annan, ei janune enam iialgi, vaid vesi, mille mina talle annan, saab tema sees igavesse ellu voolavaks allikaks», siis võime Jh 8:59 napis sedastuses «Jeesus peitis enese ära ja lahkus pühakojast» näha põhjapanevat tunnistust sellest, et inimkättega

²³ Vt vastavat keelelist märkust.

ehitatud templist lahkumisega kinnitab Jeesus, et Tema on tõeline Jumala Tempel, millest lähtuv eluvee jõgi toob elu kõikjale, kuhu see voolab (vrd Hs 47).²⁴

Jeesus peidab ennast oma vaenlaste eest ning lahkub röövliurkaks tehtud pühakojast, kus Teda tappa tahetakse, ent Ta ei peida ennast nende eest, kes Ta vastu võtavad, Temasse usuvad ja Tema kirkust näevad. Ta ei lahku nendest, kelle keskele Ta lihaks saades on oma telgi üles löönud (vrd Jh 1:1–18).

Siinkohal ei saa olla juhuslik seegi, et kohe järgmiseks (Jh 9) toob evangelist meieni loo sellest, kuidas üks pimedalt sündinu nägijaks saab – vastandina neile, kes ennast nägijaiks pidades osutuvad tegelikult kurjast ja patust pimestatuiks.

Jutluseks

Paastuaja kolmanda pühapäeva vanakiriklik nimi *Oculi* – «Silmad» – pärineb nagu eelnevagi pühapäeva nimi 25. psalmist, sedapuhku 15. salmist: «Mu silmad on alati Issanda poole, sest Tema tõmbab mu jalad võrgust välja.» Pühapäeva temaks on EELK Kirikukäsiraamatu järgi «Jeesus – kurjuse võimu võitja». Käsiraamat juhatab pühapäeva sisse järgmiselt: «Ülestõusmispühadele eelnev aeg oli algkirikus ristimiseks ettevalmistumise aeg ja sellega liitus eksortsism kurjuse võimu väljaajamiseks. Selle pühapäeva teema haakub esimese paastuaja pühapäevaga ja kutsub inimest mõtlema, kelle poolele ta seisab.»

Pühapäeva vanakiriklik Evangeelium (Lk 11:14–28) kõneleb eeskätt sellest, kuidas Jeesust süüdistati pärast ühe kurja vaimu väljaajamist koostöös saatana endaga – Jeesus lükkas selle süüdistuse otsustavalt tagasi ja seadis oma kuulajad kompromissitu valiku ette: «Kes ei ole minuga, see on minu vastu, kes ei kogu minuga, see pillab.» (Lk 11:23)

Siin on nähtav sarnasus EELK Kirikukäsiraamatu lugemiskava kolmanda lugemisaasta Evangeeliumiga (Jh 8:46–59), kus Jeesus seisab silmitsi samasuguste süüdistustega, kusjuures neile vastates ei piirdu Ta mitte ainult nende tõrjumisega, vaid läheb palju kaugemale, näidates, et Teda süüdistades ja teotades süüdistavad ja teotavad Tema vastased Jumalat ennast. Luuka evangeeliumis ütleb Jeesus: «Aga kui mina Jumala sõrmega ajan kurje vaime välja, siis on Jumala riik jõudnud teie juurde.» (Lk 11:20), Johannese Evangeeliumis: «Kes on Jumalast, see kuuleb Jumala sõnu. Teie ei kuule selle pärast, et teie ei ole Jumalast... Tõesti, tõesti, ma ütlen teile, kui keegi paneb tallele mu sõnad, siis ta ei näe surma iialgi!» (Jh 8:47.51)

²⁴ Kiriku pärimus näeb siin seost ka Jeesusele vahetult pärast Tema surma löödud piigihaavast voolanud vee ja verega (Jh 19:34), mis ühtlasi sümboliseerivad ristimist ja armulauasakramenti.

Kolmanda lugemisaasta Vana Testamendi lugemine (Jr 7:23–26) on osa prohvet Jeremija kaudu Jeruusalemma rahvale esitatud kutsest meelearandusele ja väärast jumalateenistusest pöördumisele, kusjuures tegemist ei ole kuigi lootusrikka kutsega, seepärast kaasneb sellega tõsine ettekuulutus Issandast tagenenud rahvast paratamatult tabavast rängast karistusest.

Epistel (1Jh 5:18–20) ühelt poolt julgustab tunnistusega Jeesusest Kristusest kui tõelisest Jumalast, kelles on igavene elu, teiselt poolt aga manitseb hoiduma patu ja kurja eest. Epistlis on olulisel kohal, seda Evangeeliumiga sidudes, küsimus Jumala ja Tema sõna õigest mõistmisest: «Aga me teame, et Jumala Poeg on tulnud ja andnud meile mõistmise, et me tunneksime ära Tõelise. Ja meie oleme Tõelises, tema Pojas Jeesuses Kristuses.» See õige mõistmine, mis on neil, kes usuvad Jeesusesse, vastandub Tema vastaste tahtlikule ja süülikele mõistmatusele: «Kui ma räägin tõtt, miks te siis ei usu mind? Kes on Jumalast, see kuuleb Jumala sõnu. Teie ei kuule selle pärast, et teie ei ole Jumalast.» (Jh 8:46j)

Jutlus võiks – ka pühapäeva algussalmi silmas pidades – keskenduda Jeesusele, kes on tulnud, et maailma valgusena (vrd Jh 8:12) tõmmata Temasse uskujate jalad välja hukatusevõrgust; kellest tunnistavad kõik Jumala poolt nii Pühakirjas kui aja- ja lunastusloo kaudu kõneldud sõnad ning kelles ainsana on igavene elu – sest need, kes Temasse ei usu, surevad oma pattudesse (vrd Jh 8:21.24).

Jutluse võib ehitada üles näiteks järgmiste punktidenä:

1. Jeesuse avalik tegevus oli algusest peale märgistatud vastasseisust rahvajuhtide, eriti usuliste liidritega. Selle formaalseks põhjuseks (või õigemini ettekäändeks) oli variseride ja preesterkonna võitlus n-ö religioosse puhtuse eest ja jumalateotuse vastu. Tegelik põhjus oli aga selles, et Jeesus – olles mitte lihtsalt patuta inimene, vaid Jumala Poeg – oli ja on oma pühaduse ja õigusega elavaks etteheitiks kõigile patustele, kelle hulgast mitte ükski inimene ei ole välja arvatud.
2. «Parim kaitse on rünnak» – seetõttu süüdistati Jeesust ennast patust ja jumalateotuses. Kuna Ta on Jumal, tähendavad taolised süüdistused iseenesest jumalateotust. Ning lisaks sellele sulgevad inimesele tee Jumala armu juurde – tulemuseks on «suremine oma pattudesse». Jumal läkitas oma Poja kui ainsa pääsetee, ainsa võimaluse pärida igavene elu – Teda tagasi lükates lükkab inimene tagasi Jumala päästva armukäe.
3. Kui selle tulemuseks on, et Jeesus «peidab ennast ära ja lahkub» (vrd Jh 8:59), siis on tegemist justkui igavese, lootusetu surmaotsusega. «Jeesus peitis enese ära ja lahkus» – need on hirmuäratavad sõnad, mida keegi meist loodetavasti ei pea kunagi enda kohta öelduna kuulma. Meie lootus ja julgustus on aga, et nii need sõnad kui kogu evangeelium on kirja pandud mitte meie hukkamõistmiseks, vaid

selleks, et võiksime kord kuulda hoopis teistsuguseid sõnu – sõnu, mis toovad meile elu ja õndsuse. Selleks aga peame olema nende hulgas, kes, olles Jumalast, on võimelised kuulma Tema sõnu, ja kõige olulisemana võtma vastu selle igavese Sõna, kes oli alguses, kes oli Jumala juures ja kes on Jumal – ning kes on saanud lihaks, et meie võiksime Tema kirkust nähes saada osa Jumala õndsakstegevast armust ja tõeest.